

งานปลูกรักษาทรัพยากรท้องถิ่น
ตามโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่อง
มาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.)

งานส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ
ฝ่ายพัฒนาชุมชน กองสวัสดิการสังคม
โทร 054- 324217

ข้อมูลฝ้ายพันธุ์ท้องถิ่น

สำหรับพื้นที่ในเขตเทศบาลเมืองเขลางค์นคร พื้นที่ที่มีการปลูกฝ้ายในตำบลกล้วยแพะ อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง ได้แก่ ชุมชนบ้านกล้วยหลวงพัฒนา ชุมชนบ้านกล้วยกลาง โดยพันธุ์ฝ้ายที่นิยมปลูกมีทั้งหมด ๔ สายพันธุ์ ได้แก่ ฝ้ายหลวงแก่นแป ฝ้ายจันทร์ ฝ้ายตุ่น และฝ้ายน้อย

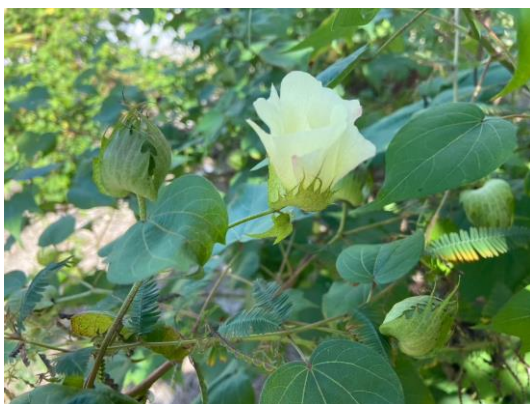
ฝ้ายหลวง/ฝ้ายหลวงแก่นแป

มีลักษณะทั่วไป คือ ลักษณะเส้นใยมีสีขาว เส้นใยมีความยาว ลักษณะลำต้นเป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก มีความสูงของต้นประมาณ ๑-๓ เมตร ดอกเป็นสีขาว/เหลืองอ่อน เมื่อผลฝ้ายแห้งจะแตกออกได้ตามพู เป็น ๓ - ๕ ฝา ภายในมีเมล็ดมีขนยาวสีขาวห่อหุ้มอยู่ เมล็ดติดกัน นิยมใช้ทำสำลี และการทอผ้า ในตำบลกล้วยแพะปลูกฝ้ายชนิดนี้ จำนวน ๓ ราย คือ ศาลาชุมชนบ้านกล้วยหลวงพัฒนา นางประหยัด แจ้คำ และนางอำพร อินใจวงศ์

ฝ้ายจันทร์

มีลักษณะ คือ ลักษณะเส้นใยมีสีขาว เส้นใยมีความยาว ลักษณะลำต้นเป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก มีความสูงของต้นประมาณ ๑-๓ เมตร ดอกเป็นสีขาว/เหลืองอ่อน เมื่อผลฝ้ายแห้งจะแตกออกได้ตามพู เป็น ๓ ฝา ภายในมีเมล็ดมีขนยาวสีขาวห่อหุ้มอยู่ เมล็ดจะแยกออกจากกัน นิยมใช้ทำสำลี และการทอผ้า เช่นเดียวกับฝ้ายหลวง/ฝ้ายหลวงแก่นแป ในตำบลกล้วยแพะ มีการปลูกฝ้ายจันทร์ จำนวน ๑๐ - ๒๐ ต้น ณ วัดพระแท่น (วัดกล้วยกลาง)

ฝ้ายน้อย

มีลักษณะ คือ ลักษณะเส้นใยมีสีขาว เส้นใยสั้นและเส้นเล็กกว่าฝ้ายหลวงแก่นแป ลักษณะลำต้นเป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก มีความสูงของต้นประมาณ ๑-๓ เมตร ดอกสีเหลืองอมชมพู ในตำบลกล้วยแพะ พบว่าชุมชนบ้านกล้วยกลางปลูกฝ้ายชนิดนี้ จำนวน ๒ ราย คือ วัดพระแท่น (วัดกล้วยกลาง) และนางจินดา สอนแปง

ฝ้ายต้น

มีลักษณะ คือ ลักษณะเส้นใยจะสั้นกว่าฝ้ายน้อย และมีลักษณะเด่นคือ เส้นใยมีสีน้ำตาล ลักษณะเป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก อายุหลายปี มีลำต้นตั้งตรงสูงประมาณ ๑-๓ เมตร มีความสูงของต้นประมาณ ๑-๓ เมตร ดอกสีเหลือง หรือ ขาวอมเหลือง ผลเมื่อแตกจะแตกตามพู ๓ - ๔ ซีก ภายในเมล็ดขนาดเล็กสีดำ หรือสีน้ำตาล จำนวนมากโดยเมล็ดมีลักษณะค่อนข้างกลมและแข็งยาวประมาณ ๑ เซนติเมตร และมีขนปุยสีน้ำตาลหุ้มเมล็ดอยู่ในตำบลกล้วยแพะ พบว่าชุมชนบ้านกล้วยกลางปลูกฝ้ายชนิดนี้ คือ นางจินดา สอนแปง

ฝ้ายตุ๋นสีเข้ม

มีลักษณะเด่น คือ เส้นใยมีสีน้ำตาลเข้มกว่าฝ้ายตุ๋น มีอายุหลายปี มีลำต้นตั้งตรงสูงประมาณ ๑ - ๓ เมตร มีความสูงของต้นประมาณ ๑ - ๓ เมตร ดอกสีเหลือง หรือขาวอมเหลือง ผลเมื่อแตกจะแตกตามพู ๓ - ๔ ซีก ภายในเมล็ดขนาดเล็กสีดำ หรือสีน้ำตาล และมีขนปุยสีน้ำตาลเข้มหุ้มเมล็ดอยู่

ฝ้ายสีเขียว

มีลักษณะ คือ เส้นใยมีสีเขียว เส้นใยมีความยาวปานกลาง และมีลักษณะเด่นคือ เส้นใยมีสีเขียว คุณภาพเส้นใยดี ความยาวเส้นใยและความเหนียวของเส้นใยปานกลาง ให้ผลผลิต ๑๕๒ กิโลกรัมต่อไร่ ฝ้ายชนิดนี้มีความต้านทานโรคใบหงิก เป็นพันธุ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ด้วยการลดมลภาวะที่เกิดจากสารเคมีและน้ำเสียในการฟอกย้อม เพื่อเป็นการยกระดับมูลค่าผลผลิตฝ้าย และผลิตภัณฑ์สิ่งทอของไทย อายุเก็บเกี่ยว ๑๑๐ - ๑๓๕ วัน ควรเก็บเกี่ยวทุก ๕-๑๐ วัน เพื่อรักษาคุณภาพสีเขียวของเส้นใย ก่อนที่ปุยฝ้ายจะถูกแดดจนเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาล และขาวในที่สุด

ประโยชน์และสรรพคุณของฝ้าย

ปุ๋ยฝ้าย

- ใช้ผลิตเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม และเครื่องใช้ประเภทผ้าภายในบ้าน
- ใช้เป็นวัตถุดิบในอุตสาหกรรมผลิตเฟอร์นิเจอร์ และชิ้นส่วนประกอบรถยนต์ เช่น โตะ ม้านั่ง โซฟา เบาะนั่ง เชือก สายพาน ผ้าใบ เป็นต้น

เมล็ดฝ้าย

- ขนปุยที่ติดกับเมล็ด ใช้ทำผ้าซับน้ำ พรม เบาะสักหลาด พิล์มเอกซเรย์ และพลาสติก เป็นต้น
- เปลือกเมล็ด ใช้เป็นส่วนผสมของอาหารสัตว์ ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ใช้ผลิตพลาสติก ยางเทียม เป็นต้น
- เนื้อเมล็ด นำมาสกัดน้ำมัน ใช้เป็นน้ำมันประกอบอาหาร ทำเนยเทียม ใช้เป็นตัวทำละลายในอุตสาหกรรม ใช้ผลิตยา เครื่องสำอาง ยางพลาสติก เครื่องหนัง สิ่งทอ และสารกำจัดศัตรูพืช
- เนื้อเมล็ด ทำเป็นส่วนผสมของขนมปัง ผลิตแป้ง หรือใช้เป็นส่วนผสมของไส้กรอก
- กากจากเนื้อเมล็ด นำมาเป็นส่วนผสมอาหารสัตว์ หรือทำเป็นปุ๋ยอินทรีย์

วิธีการปลูกฝ้าย

ฝ้าย เป็นพืชที่ไม่ต้องการน้ำขังแฉะราก พื้นที่ที่เหมาะสมแก่การปลูกฝ้ายจะต้องเป็นที่ระบายน้ำได้ดี ระยะการปลูกฝ้ายจะอยู่ในระหว่างเดือนกรกฎาคมไปจนถึงต้นฤดูฝน

การเตรียมดิน โดยการไถพรวนทำให้ดินร่วนซุย ควรเริ่มทำก่อนถึงกำหนดปลูกประมาณ ๑ เดือน โดยไถตะ ฆ่าหญ้าในครั้งแรก ทิ้งไว้ให้หญ้าตายก่อน ถึงวันปลูกจึงไถแปร และพรวนอีกครั้ง ก็จะใช้ปลูกฝ้ายได้

ฤดูปลูก ฤดูปลูกฝ้ายเป็นสิ่งจำเป็นอย่างหนึ่งที่ต้องกำหนด เพราะปลูกฝ้ายก็เพื่อให้ได้ปุ๋ยฝ้ายสีขาวสะอาด ฉะนั้นจึงต้องกำหนดให้ฝ้ายแก่แตกปุย แตกสมอ เมื่อฝนหยุดแน่นอนแล้ว ตั้งแต่วันเริ่มออก ถึงวันแตกสมอ ใช้เวลาประมาณ ๑๒๐ วัน

วิธีการปลูกฝ้าย ควรจะปลูกเป็นแถว ใช้ระยะปลูกระหว่างแถวห่างกันประมาณ ๑๐๐ - ๑๒๕ เซนติเมตร ระหว่างหลุมห่างกัน ๕๐ เซนติเมตร ทั้งนี้ เพื่อสะดวกแก่การปฏิบัติดูแลรักษา ตลอดจนการเก็บเกี่ยว การปลูกจะปลูกเป็นหลุมๆ โดยใช้จอบขุดตื้นๆ ตามระยะที่กำหนดไว้ แล้วหยอดเมล็ดฝ้ายลงไป ๖ - ๗ เมล็ด/หลุม เอาดินกลบบางเพียง ๑ - ๑.๕ นิ้ว หรือจะใช้ไถเปิดร่องก่อน แล้วโรยเมล็ดฝ้ายลงไปห่างๆ และกลบดิน ขั้วระวางอย่าขุดหลุมลึกหรือลงดินหนา ต้นฝ้ายจะงอกขึ้นไม่ได้ ถ้าดินมีความชื้นพอ ต้นฝ้ายจะงอกโผล่ขึ้นมา

การปฏิบัติดูแลรักษา คือ ต้องตายหญ้า พรวนดิน โดยควรตายหญ้าครั้งที่ ๑ หลังจากปลูกประมาณ ๓ สัปดาห์ และตายหญ้าครั้งที่ ๒ เมื่อฝ้ายมีอายุ ๔๐ - ๔๕ วัน หลักจากนี้ให้สังเกตต้นหญ้าและดูแลแปลงเป็นประจำ

วิธีการเก็บเกี่ยว

เริ่มเก็บเกี่ยวฝ้ายได้เมื่ออายุ ๑๒๐ วันหลังงอก และจะเก็บเกี่ยวไปเรื่อยๆ ทิ้งช่วงห่างกันประมาณ ๑๐ วัน เก็บเกี่ยว ๓-๔ ครั้ง ฝ้ายที่จะเก็บได้ต้องแห้งสนิท เพื่อให้เศษฝุ่นติดน้อยที่สุด หากฝ้ายสกปรกเกินไป จะใช้ไม่ได้ ถ้าฝ้ายที่เก็บไปยังชื้นอยู่ จะนำไปตากแดดจนกว่าจะแห้งและนำเข้าสู่กระบวนการต่อไป ซึ่งมีหลักการ ดังนี้

๑. เก็บปุยที่แก่และแตกบานเต็มที่ แต่ต้องไม่ทิ้งให้อยู่ในไร่นานเกินไปจะทำให้คุณภาพเส้นใยลดลง เก็บปุยที่แห้งไม่เปียกฝน

๒. ระวังความสะอาดของปุย ให้มีสิ่งเจือปน เช่น ใบแห้ง ดินทรายให้น้อยที่สุด

๓. เก็บแยกเป็นรุ่นๆ ควรแยกเป็นฝ้ายสมอล่าง สมอกลาง และสมอปลาย เพราะมีคุณภาพเส้นใยต่างกัน

๔. เก็บแยกตามคุณภาพ ควรแยกฝ้ายเปียก ฝ้ายพันมั่วไว้ต่างหากจากฝ้ายคุณภาพดี การเก็บปะปนกัน จะทำให้ราคาปรับซื้อต่ำ

๕. ควรฝัງฝ้ายไว้ในที่ร่มจะทำให้ได้เส้นใยที่มีคุณภาพดีกว่าตากแดด

การจัดการและรวบรวมข้อมูลทรัพยากรท้องถิ่น ในรอบการประเมิน ครั้งที่ ๑ ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๗ ได้ดำเนินการรวบรวมและจัดทำข้อมูลฝ้ายพันธุ์ท้องถิ่นในเขตเทศบาลเมืองเขลางค์นคร จึงนำข้อมูลที่มีอยู่มาต่อยอดและพัฒนา ทั้งนี้พบปัญหาคือ ฝ้ายที่ได้ทำการสำรวจในแต่ละพื้นที่จะเก็บเกี่ยวได้ในช่วงฤดูหนาว จึงไม่สามารถนำเมล็ดมาเพาะพันธุ์ได้ โดยได้ติดต่อไปยังพระโชคทวี ชยพโล วัดกล้วยหลวงพัฒนา เพื่อสอบถามรายละเอียดเมล็ดฝ้ายพันธุ์ท้องถิ่น จำนวน ๔ สายพันธุ์ ได้แก่ ฝ้ายหลวงแก่นแป ฝ้ายจันทร์ ฝ้ายตุ่น และฝ้ายน้อย นอกจากนี้ยังได้สายพันธุ์อื่นเพิ่มเติม จำนวน ๒ สายพันธุ์ คือ ฝ้ายตุ่นสีเข้ม และฝ้ายสีเขียว

การปลูกและรักษาทรัพยากรท้องถิ่น ดำเนินการเพาะพันธุ์ฝ้าย จำนวน ๖ สายพันธุ์ ได้แก่ ฝ้ายหลวง แก่นแป ฝ้ายจันทร์ ฝ้ายตุ่น ฝ้ายน้อย ฝ้ายตุ่นสีเข้ม และฝ้ายสีเขียว เมื่อทำการเพาะพันธุ์แล้ว พบว่า เมล็ดพันธุ์ ฝ้ายน้อยไม่ออก เนื่องจากเป็นเมล็ดที่เก็บไว้เป็นเวลานาน ส่งผลให้เมล็ดไม่ออกหรือมีอัตราการงอกต่ำ นอกจากนี้ต้นกล้าฝ้ายยังไม่สมบูรณ์และไม่แข็งแรงเนื่องจากเพาะเมล็ดพันธุ์ ณ ที่พักอาศัย ทำให้สภาพแวดล้อมไม่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตมากนัก จึงยังไม่ได้ทำการย้ายปลูกลงแปลง ทั้งนี้ เมื่อต้นกล้ามีความแข็งแรงจะทำการย้ายปลูกลงแปลง ณ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเทศบาลเมืองเขลางค์นคร ต่อไป

การติดตามการเจริญเติบโตและการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรท้องถิ่น

การเพาะปลูกฝ้าย

การติดตามการเจริญเติบโต

